KARABEKİR'İN "YAKILAN HÂTIRÂTI"NDA VAHDETTİN

Mustafa Armağan

Tarihimiz, özellikle de yakın tarihimiz, merhum Necip Fazıl'ın deyişiyle, "tersine çevrilmiş ehram"ı andırır. Onu yeniden ayakları üzerine dikecek kahramanlar gelinceye kadar, biz meseleleri uçlarından kıyısından da olsa didiklemeye devam edeceğiz.

Ancak belgeler üzerindeki ayarlama veya operasyonların yalnız muktedirler cephesinden gerçekleştirildiğini zannedersek, saf bir iktidar ve hegemonya teorisinin peşinden gidiyoruz demektir. Oysa en azından Foucault'dan beri biliyoruz ki, iktidar, tek yönlü değil, çok yönlü, tek aktörlü değil, çok aktörlü ve karmaşık bir şebekedir. Bu şebekenin içerisine, görünüşte iktidara en muhalif görünen aktörlerin de hizmetkâr olarak katıldıklarını görmek bu yüzden şaşırtıcı gelmemeli.

İşte yakın tarihimizin karartılmasında, İslamcı kesimin pek iltifat ettiği ve karanlık dönemleri adesesinden seyretti-leri "alternatif tarihçi" Kâzım Karabekir'in eseri de önemli bir rol üstlenmiş durumda. Göreceğiz ki, İstiklâl Harbi'nin Esasları'nın ilk baskısında (1933'te) o sırada sağ olan Mustafa Kemal Paşa ve çevresine susturucu bir cevap vermek için Sultan Vahdettin'le İs-

Mostar, Aralık 2007, sayı: 34.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

tanbul'dan ayrılmadan önceki son görüşmesinin gayet olumlu bir havada cereyan ettiğini yazan Karabekir, kitabının sonraki baskısında bu önemli görüşmeyi adetâ hatırlamak istememiş(!), kısaltarak ve çarpıtarak vermiştir. Hele İstiklâl Harbimiz adıyla ölümünden sonra, 1960'ta basılabilen daha geniş kapsamlı hatıratında bu görüşme kuşa çevrilerek verilmiş, şimdilerde yapılan baskılarında ise tamamen atlanmış, adetâ yok sayılmıştır. Bu yüzden de onun hayatını kestirmeden yazanları fena hâlde çuvallatmışsur elimizdeki baskı.

Artık bu operasyonları sağlığında kendisi mi yaptı, yoksa vârisleri ve yayıncıları mı yaptı, bilmiyoruz. Bu arada İstiklâl Harbimiz kitabının yayıncısı Türkiye Yayınevi sahibi Tahsin Demiray'ın gizli örgüt mensubu olduğunu ve Anadolu'ya ilk gidişinde genç Nazım Hikmet'i takiple görevlendirildiğini hatırlatalım. (Bkz. Va-Nu, Bu Dünyadan Nazım Geçti.)

Bu görüşmenin gerçek metnini, "yakılan kitap"tan aktarmadan önce İstiklâl Harbi'nin Esasları'nın 1951 baskısındaki hâlini sizlere sunmak istiyorum. Böylece daha sonra sunacağımız asıl metinle karşılaştırılması daha rahat olacaktır. Sinan Matbaası Neşriyat Evi tarafından basılan İstiklâl Harbi'nin Esasları'ndan aynen aktarıyorum (sayfa 39-40):

"11 Nisan [1919] Cuma günü padişaha arz-ı vedâ için selâmlığa gittim ve huzura kabul olundum. Beni Şarktaki dokuzuncu ordu kıtaatından müteşekkil olan onbeşinci kolordu kumandanlığına tâyin buyurduklarından dolayı teşekkür ettim ve İstanbul'da kolordu kumandanlıklarından gelmiş genç kumandanların Anadolu'ya kıtaatın başına geçirilmesi için istical buyurmalarını, aksi hâlde telâfisi gayr-i mümkün felâketlerle karşılaşacağımızı, hatırlatım ve İtilâf devletlerinin ordularımızın silâhlarını toplamağa başladıklarını ve bunun neticesinin korkunç olacağını îzah ettim. Sultan Vahdettin iltifat ve dua etti. Büyük bir korku içinde kıvranıyordu. Sözlerim iyi tesir etti fakat uzun görüşmekten endişe ile 'Fazla görüşmek münasip değil, Cuma selamlığıdır. Fakat fikrinizi takdir ediyorum' dediler, arz-ı vedâ ile metânet tavsiye ettim."

Bu metinde teşekkür ve vedâ için padişahın Cuma selamlığına kabul edilen Karabekir'in, muhatabına tavsiyelerde, hatta yer yer uyarılarda bulunduğunu okuyoruz. Oysa birazdan okuyacağınız metinde diklenen bir paşa havasından eser bulunmamaktadır. Yine okuduğumuz metinde Vahdettin, Kâzım Paşa'ya iltifat ve dua etmekle birlikte büyük bir korku içinde kıvranmaktadır. Dahası, görüşmenin uzun sürmesinden de endişelidir. Bunun sebebi, tahmin edebileceğiniz gibi, İngiliz casuslarının padişahla bir generalin ne konuştuklarından şüphelenmesi endişesidir. En son olarak da Vahdettın, Karabekir'in fikrini takdir etmiş, o da padişaha "metin olunuz" demiştir.

Son olarak bu metnin arkasından gelen paragrafı da aktarmam gerekiyor. Çünkü ancak böylelikle aynı kitabın 1933 baskısıyla sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilir. Sayfa 40'taki o paragrafı da aktarıyorum:

"Huzurdan sonra İzzet Paşa, Cevat Paşa, Şevket Turgut Paşalar gibi kendilerine yaptığım ricalarımı îsaf ile beni Şarka tâyine çalışan zâtlara arz-ı teşekkür ve vedâ ettim. Bugün (herhâlde 11 Nisan gününü kastediyor) Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri'ni de ziyaret ettim. Kendileri Şişli'de oturuyorlar ve hasta yatıyorlardı. Vaziyeti şöyle îzah ile kararımı söyledim..."

Burada keselim, zira Karabekir'in hâtıralarında bizi asıl ilgilendiren kısım, Sultan Vahdettin'le görüşmesi ve hemen sonrasındaki olaylardır. Hemen belirtelim ki, bu görüşme ve huzurdan çıktıktan sonra kapı önünde olup bitenler, birkaç yılda bir gündemimizi yalazlayan Vahdettin'in hâin olup olmadığı tartışmasına da ışık tutacak nitelîktedir. Onun için bu metin üzerinde ısrarla durmak gerekir.

Şimdi sıra "yakılan hâtıralar"da. Bakalım orada aynı görüşme nasıl anlatılıyor. Okuyalım ve ibretle üzerinde düşünelim:

"11 Nisan 1919 Cuma günü, Padişahların en mühim mülâkat ve kabulleri yaptıkları Cuma namazını takip eden saatlerdeki kabulün başında [ilk sırasında] idim. Huzura girdiğim zaman, Sultan Vahidüddin ayakta idi ve hünkâr mahfilinin üstüne rastlayan genişçe salonun Marmara'ya hâkim pencerelerinden denizi seyrediyordu. Yâver Fahri Bey'in delâletiyle huzura girdiğim zaman bana doğru döndü. Samimiyet izhar eden bir jestle elimi sıktı. Oturmamı irade etti. Bu iradeyi tekrarından sonra oturdum, karşımdaki koltuğa yerleşti ve dedi ki: 'Sizi, şayan-ı îtimad muhtelif yerlere tezkiye ettiler. Ne kadar da gençsiniz. Siz kaç yaşında paşa oldunuz? Sizin sınıfınızdan kimler bu rütbededir?'

Böyle bir suale intizar etmiyordum. Şükranlarımı arzettim ve sualini cevaplandırdım. Gözlerini üzerimden ayırarak karşı kıyılar ufkunun teres-

Rauf [illegible], M. Kemal Atatürk ve A. Fuad Cebesoy

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

süm ettiği sahile çevirdi. Samimî olduğuna bugün de kâni olduğum bir sesle: 'Sizlerle ben ve memâlik-i şâhanem iftihar eder. Merd, cesur, liyâkatli kumandanlar, bu din ve devlet için daima medar-ı iftihar ve gurur olmuşlardır' dedi.

Müteessir olmuştum. Hangi 'Memâlik-i Şâhane' kalmıştı ortada? Biraz sükût oldu. Sonra alâka ile sordu: 'Yeni vazifeniz hangi sahayı ihtivâ ediyor?'

Cevad Paşa'nın îkazını hatırladım. Tek ve kısa cümle ile cevap verdim: 'Erzurum ve mıntıkasını Efendimiz.. Malum-u Şâhaneleri, Mütâreke hükümlerine göre ordularımız ilga edilmiştir.'

Dikkatle yüzüme baktı ve koltuğunda doğrularak asıl sormak istediği suali sordu: 'Paşa.. Mütârekenin ahkâmının tamamen tatbik edileceğine kâni misiniz?'

Ben de heyecanlanmıştım. Benim, taa Mavera-yı Kafkas hududundan İstanbul'a gelerek gördüklerimi. Padişah nasıl olur da görmemiş ve bilmemiş olurdu? Mütârekenin hükümlerinin tamamen tatbiki, o muhteşem imparatorluğumuzun sonu olacaktı. Sultan Vahîdüddin'in sualinde, başka çare bulamamış insanların bir vicdan rahatı hükmü aramaları ihtimâlini sezinlemiş oldum. Cevad Paşa'nın îkazını bir ânda unuttum ve saklayamadığım, daha doğrusu saklamak ihtiyacını duymadığım heyecanımla şu cevabı verdim: 'Şevketmeâbım.. Mütârekenin ahkâmı nasıl tatbik ediliyor, hâdisat enzar-ı şâhaneleri önünde cereyan etmektedir. Mütârekenin bilhassa yedinci maddesinin düşmanlarımıza her istedikleri şehir ve limanı işgal hakkı tanımasının istikbâlde nasıl meş'um tatbikâta mesned olacağı meçhuldür. Bu meçhuliyet içinde milletimizin yegâne ümidi sevgili Hakanlarıdır. Türklük ölmeyecek ve öldürülemeyecektir. Tarihimizde bugünkü gibi tehlikeler pek çoktur. Azimkâr padişahlarımızın namuskâr evlâtlarıyla yekvücut olarak bu tehlikeler her zaman yenilmiştir.'

Son Osmanlı Padişahı Sultan Vahdettin

Vahidüddin'in de derin bir tahassüs içinde olduğunu söyleyebilirim. Gözlerini kapamıştı. Neler düşünüyordu? Mütârekenin hükümlerinin düşmanlarımızın elinde istedikleri gibi tatbiki ile doğacak hazin ve feci neticeleri acaba tahmin edebiliyor muydu? Yine bir sükût vakfesi geçirdik. Gözlerini açtı ve yüzüme dikkatle baktı: 'Paşa.. Ben ve millet, sizlerden ümitliyiz' dedi. Cevap verdim: 'İltifat-ı Şâhaneleri ebedî bir hiss-i minnetle medâr-ı fahrimdir. Bulunduğum cephelerde kumanda ettiğim kıt'alarla Türklüğün nâmını düşürmedim. Fakat vatanımızın bu son darbeden kurtulmasına çalışabilecek bir mevkîde bulunmadığımdan me'yusum.'

Başını salladı: 'Siz, çok uzaklarda idiniz. Vazifenizi muvaffakiyetle yaptınız.'[1]

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Ayağa kalkmıştı. Ben de derhal ayağa kalkım ve resm-i tâzim vaziyetine geçtim. Bu bahsin, kendisini huzursuz ettiği anlaşılıyordu. Yavaş bir sesle kat'i kanaatini söyledi: 'Mütârekenin ahkâmının tamami-i tatbikinden gayrı çare yok. Bakalım Cenab-ı Hakk ne gösterecek? Hayır dualarım ve niyazlarım daima sizlerle beraberdir. Berhudâr olunuz.'

'Kumandan ve asker evlatlarınızla bütün millet, zât-ı şâhaneleri etrafında bir kalb ve bir kafa gibi toplanabilir Şevketmeâb' dedim.

Ümitsizliği ve tereddüdü aşikârdı. Elimi samimî bir tavırla ve uzunca sıktı. Dışarıda yâveri Fahri ve Mustafa Kemal Paşalar vardı... Biz bir köşeye çekilerek sohbet ettik. Hâlimde me'yusiyet ve melâl müşahede etmiş olacaklar ki, merakla, mülâkatın safhalarını sordular. Olduğu gibi anlattım. Mustafa Kemal, o günlerde bir küçük ameliyat geçireceğini, evden çıkmayacağını, beni beklediğini söyledi. Zaten, aynı düşüncedeki insanların bir araya gelmeleri ihtiyacını hepimiz derinden duyuyorduk. Cafer Tayyar'ın [Eğilmez] Birinci Kolordu Kumandanı olarak Edirne'ye, Ali Fuad'ın [Cebesoy] Yirminci Kolordu Kumandanı olarak Ankara'ya gidişlerini ayaküzeri Mustafa Kemal'le görüştük. Yavaş bir sesle: 'Sen Erzurum'a yerleşince vatanın üç uç noktasında üç temel mesned noktası teşekkül ediyor' dedi."[2]

Alıntımız burada bitiyor. Ne yazık ki, Istiklâl Harbi'mizin Esasları'nın 1951 ve sonrasında yapılan baskılarından bu ve benzeri türden Vahdettin'i "beraat ettirici" ibarelerin itinayla temizlendiğini görüyoruz. Eh, Karabekir'in kitaplarında durum buysa gerisini varın, siz düşünün.

Üzerinde durulacak çok şey olmakla birlikte ben sadece Mustafa Kemal'in padişah yâveri olarak cami kapısının önünde merakla bekleyişine, Karabekir'i içeride ne konuştukları konusunda sıkıştırmasına ve yukarıdaki sözüne dikkat çekeceğim. Ne demek istiyor olabilir "Vatanın üç uç noktasında üç dayanak noktası oluşturdunuz" sözüyle? Gayet açık bence:

Vahdettin ve İstanbul hükümeti, daha önce Cafer Tayyar Paşa'yı Edirne'ye, Ali Fuat Paşa'yı Ankara'ya gönderdikten sonra üçüncü büyük kozunu oynamış ve Karabekir Paşa'yı Erzurum'a tâyin ettirmeyi başarmıştır. Böylece direnişin Edirne, Ankara ve Erzurum ayakları tamamlanmış, sıra bunları toparlayacak ve organize edecek bir genel müfettişliğe gelmiştir ki, bir ay sonra bu göreve olağanüstü yetkilerle padişahın yâveri ünvanı da üzerinde olarak Mustafa Kemal Paşa atanacak ve 15 Mayıs 1919 günü Vahdettin'le son kez görüşüp ertesi gün Cuma selamlığına katıldıktan sonra dördüncü ve merkezî ayağı oluşturmak üzere Samsun'a doğru yola çıkacaktır. Nitekim bu son görüşmeyi sonraları Falih Rıfkı Atay'a anlatan Atatürk, Vahdettin'in kendisine, "Şimdiye kadarki başarılarınızı unutun, asıl şimdi yapacağınız hizmet hepsinden mühim olabilir. Paşa, Paşa, devleti kurtarabilirsin" dediğini nakletmemiş miydi?

Öyleyse soralım: Bizzat Karabekir ve Atatürk'ün ağzından "ümidimiz sizdedir" ve "devleti kurtarabilirsiniz" diyen Vahdettin nasıl hâin olabiliyor?

Ve bir daha soralım: Karabekir'in her iki hâtırasını da gördünüz. Birincisinde padişaha neredeyse posta atan pervasız bir kumandan portresi çizilirken, ikincisinde gayet uysal ve saygılı bir "bende" hâli egemendir ve aslında inandırıcı olan da, elbette ikincisidir. Ne var ki, ikincisi yakılmıştır. Kala kala birincisi kalmıştır elimizde. O da rötuşlanmış tarihtir. Bir başka deyişle çarpıtılmış tarih...

Cafer Tayyar Eğilmez

Yakın tarihimizin, sirklerdeki aynalara benzemesi şaşırtıcı değil. Bir aynada şişman, öbüründe sıska, bir başkasında çarpık çurpuk bir görüntüye sahip olabilirsiniz rahatlıkla.

O bıçkın Jean Genet'yi hatırlayalım mı burada:

"Tarih, bizi çarpık çurpuk insanlar hâline getirmek için düzenlenmiş bir aldatmacadır."

1. Bu görüşme, Istiklal Harbimiz'in 1960 baskısında 6 Aralık 1918'de imiş gibi gösterilir ve Vahdettin'in bu sözü, şu şekilde geçer.

"Sözümü keserek:

- Manen müsterih olunuz. Çünki pek uzaklarda idiniz ve vazifenizi lâzımı gibi gördünüz." (s. 8)

Bu gibi ifade farklılıkları ve bazı takdim-tehirler, Karabekir'in metinlerini farklı zamanlarda kaleme alırken konuşmaların sırasını şaşırdığını gösteriyor.

2. [Cemal Kutay,] "Karabekir'in Sultan Vahidüddin'i son ziyaretinin bakir safhaları", Tarih Konuşuyor, Sayı: 13, Şubat 1065, s. 1039-1041. Bu yazının başında "Aşağıda okuyacağınız meraklı –ve hattâ ibretli- hâtıra, rahmetli Kâzım Karabekir'in "Yakılan Kitab"ından RÖTUŞSUZ alınmış bir ibret sahnesidir" spotu yer almıştır (s. 1035)

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ